

Mijn opa

door Hans van de Ven

Mijn opa Groebbé (van moederskant dus), zoals ik hem me herinner, had een houten been. Er zat aan de zijkant een knopje op waarmee je de knie kon buigen. Soms mocht ik, als opa in zijn rookfauteuil ging zitten, daarop drukken. Door de stof van de broek heen moest je dan zoeken waar het palletje precies zat. Dat was spannend! Opa was een reuzehandige man: hij maakte de prachtigste houten voorwerpen. Nog steeds koester ik zijn zelfgemaakte multiplex spaarpot met de vorm van een uitklapbaar naaikistje en een hardhouten kruishout (zoek op wikipedia hoe dit aftekengereedschap er uit ziet) en heb ik spijt als haren op mijn hoofd dat ik zijn onverwoestbare, van een complete biels gemaakte, werkbank met stoere bankschroef ooit heb weggedaan. Hoe kon ik toch denken dat een workmate daarvoor een prima vervanger was? Het zou me trouwens ook niks verbazen als opa zijn eigen houten been heeft geknutseld!

Met zijn wandelstok (zijn houten hulpbeen) draaide opa de wijzers van de koekoeksklok een heel etmaal rond terwijl ik als kleuter met open mond naar het vogeltje bleef kijken. Deurtje open, deurtje dicht. Maar náást die klok hing een foto en die was zo mogelijk nog mysterieuzer. Daar loopt opa gewoon op straat voor een stoomlocomotief uit! Met een bel waarschuwde hij de weggebruikers voor de naderende trein. Opa was voorman rangeerder bij NS, nadat hij eerder wisselwachter was geweest. (Grappig: hij was getrouwd met oma Trijntje van de Koppel.) Hij loopt hier zonder wandelstok, dus nog gewoon met twee gezonde benen. Een foto van vór voor mijn tijd als naoorlogs nakomertje. Tijd om op zoek te gaan naar het verhaal achter die foto.

Carlo is me als eerste behulpzaam, leent me de dikke pil "Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd" en verbaast me zelfs met een boekje uit onze MVA-biep waarin de bewuste foto is opgenomen: "Schakel tussen noord en zuid", geschiedenis van de spoorwegen op het Eiland van Dordrecht, auteurs H.C. Arbouw en J.R. Bos (Kwartaal en Tekens Extra 11 - Gemeentearchief Dordrecht 1989).

Lennart geeft me de goede tip om Nico Spilt (www.nicospilt.com) te benaderen. Mijn zwager Jos († 2014) doet een verrassende ontdekking op [Google Maps](https://www.google.com/maps): het straatspoor is weliswaar opgebroken, maar de gevelrij is nog vrijwel ongewijzigd. Vriend Gerard schakelt een goede bekende uit Dordrecht in.

Ik mail met het archief van de gemeente Dordrecht, vind ook daar de bewuste foto (en meer) in het archief: <http://beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl> en via Stoomstichting Nederland kom ik in contact met veelweter Remmo Statius Muller, die me op zijn beurt doorverwijst naar Cor de Rijke, webmaster van www.feijenoordsemeesters.nl waar Rotterdamse NS-professionals hun herinneringen koesteren. Ook de deskundigen van het nationaal Modelspoor museum in Sneek staan op mijn lijstje. Op www.wiewaswie.nl vind ik aanvullende genealogische informatie. Gaandeweg wordt het plaatje gevuld.

pa Johan
Pieter
Groebbé
loopt op de
Krommedijk en is
net het kruispunt met de
Louis Bothastraat gepas-
seerd. Op de achtergrond
zijn de bomen van het nog
steeds bestaande Park
Merwestein te zien. Het
spoor, aangelegd rond 1915,
betreft een aftakking van de

lijn naar Gorinchem. Dit liep over de Krommedijk via de Oranjelaan naar industrieterrein "De Staart". Daar bevonden zich o.m. scheepsbedrijf de Biesbosch, firma Lips in sloten/brandkasten, het gemeentelijk energiebedrijf, Van Dijk steen- en betonfabriek, Montagefabriek Joh. de Witt, IJzerfabriek de Montan en vanaf de '60-er jaren het Amerikaans bedrijf DuPont (de laatste jaren veelvuldig in het nieuws wegens het gul verspreiden van giftige stoffen). Vanwege de slotenfabrikant wordt het ook wel "Het lijntje van Lips" genoemd.

Op de foto staat in het midden aan de rechterkant van de straat het pand van Installatiebedrijf Vos. Aan de linkerkant (met fiets + mand) slagerij Meyers, daarnaast timmerbedrijf Ponsen. Achter de rug van de fotograaf en dus niet te zien bevindt zich het pand van exclusieve kledingzaak Zeedijk die na meer dan 100 jaar kortgeleden is opgeheven.

De locomotief - ik vond het als kind een héél merkwaardig ding met Chinese ogen; pas véél later zag ik dat de loc achteruit reed - is de 5809. De 5800-serie

bestond uit twaalf tenderlocs van de voormalige HSM met asindeling 2'B2't. De laatste zes zijn in 1915 bij Werkspoor gebouwd. Ze hadden een oververhitter, beschikten over 800 pk en haalden een maximumsnelheid van 100 km/u. In de Tweede Wereldoorlog rijden ze, met dank aan hun grote watervoorraad, langere diensten op secundaire lijnen, zoals de reizigers-treinen Arnhem - Zwolle. Toch zijn ze dan in slechte conditie: minstens tweemaal per jaar moeten ze voor groot onderhoud naar de werkplaats in Tilburg.

De herkomst van de foto is niet eenduidig. In "Schakel tussen noord en zuid" wordt het archief van de collectie Meijers genoemd. Maar mijn bron bij de Stoomstichting Nederland heeft persoonlijk scans gemaakt van de collectie Hesselink, waaronder dus de bewuste foto van mijn opa. Uitgerekend die foto blijkt in dit archief helaas slecht gedocumenteerd te zijn. Maker van de foto en de exacte datum zijn onbekend. Toch valt de datering wel te benaderen. Het nummerbord van de fraaie auto is voor 1950 uitgegeven, maar dat zegt natuurlijk niet veel. Een beetje zuinig zijn en flink poetsen, dan kan ie nog jaren rondgereden hebben. Sommige bronnen meenden op de kolenbak van de loc een geblindeerde oorlogslantaarn te herkennen, maar dat wordt door deskundigen met klem tegengesproken. Het is een standaard locomotief-sluitlantaarn met een rode schijf. Dat opa een bel gebruikte en geen rode vlag leidt helaas ook niet naar een jaartal: ik heb niet kunnen achterhalen wanneer de vlag de bel heeft vervangen. Best kans zelfs dat die twee signaleringen een tijd naast elkaar hebben bestaan. Onder de ovale nummerplaat op de waterbak is het zogeheten soortmerkp plaatje (PTO2) zichtbaar dat in de tweede helft van de jaren dertig kwam te vervallen, maar na de oorlog bij toeval nog op enkele machines te vinden was. Zo bleef "vóór de oorlog" of "ná de oorlog" een poosje onbeslist. Ook al omdat loc 5809 pas is afgevoerd in 1951. (De loc heeft daarna nog een jaar in depot gestaan in de grote locloods Feyenoord in Rotterdam).

Maar dan wordt toch het pleit beslecht: er is nog geen depotplaatje aangebracht! Deze registratie werd op last van de Duitsers omstreeks 1941 ingevoerd en is na de oorlog gehandhaafd. Het blijkt zelfs nog nauwkeuriger te kunnen: op enkele stationeringsoverzichten van de NS is terug te vinden dat locomotief 5809 in de winter van 1934/1935 korte tijd in Dordrecht in depot was en daar allerlei (soms lichte) diensten deed. Deze dienst gebeurde "als tussendoortje" mogelijk gecombineerd met een stoptreindienst richting Geldermalsen en Nijmegen.

Het was een flinke zoektocht. Kon dat niet simpeler? Nou, ja, kijk, schat de leeftijd van mijn opa op de foto op 50 jaar. Is dat een heel foute gok? Oma Trijntje is geboren op 19 maart 1886; opa was een dik jaar ouder, namelijk van 11 november 1884. Eh, even rekenen, dan moet de foto dus rond 1934 zijn gemaakt. Waarom moeilijk doen als het gemakkelijk kan? Misschien omdat het heerlijk is om als een spin in het web in digitale archieven te spitten!

Zo is bij www.railgoed.nl nog het volgende te lezen. In maart 1966 wordt de spoorlijn door de Oranjelaan en over de Krommedijk buiten gebruik gesteld. De Staart is vanaf dan bereikbaar via een aansluitingsboog aan de oostkant van het industriegebied. Nog diezelfde maand worden de spoorrails op de Krommedijk opgebroken.

Opa Groebbé overleed volgens het Centrum voor familiegeschiedenis CBG op 24 mei 1956; ik was toen bijna tien jaar jong. Een kleine anecdoten tot besluit. Hoewel we onze ouders gewoon mochten tutoyeren, was het in mijn jonge jaren nog beslist geen gewoonte om opa en oma bij de voornaam te noemen. Maar heel soms kreeg ik toch de vraag van mijn moeder: "Hansje, hoe heet oma?" Daar moest ik altijd even over nadenken, maar dan wist ik het weer: "Spoortje!"